

Tomasz Wilk, Andrzej Felger

**NOWE STANOWISKO OSADNIKA WIELKOOKIEGO
LOPINGA ACHINE (SCOPOLI, 1763) – (*LEPIDOPTERA: NYMPHALIDAE*)
W POŁUDNIOWEJ POLSCE**

Niniejsza notatka opisuje nowe, jedno z nielicznych w południowej części kraju, stanowisko rzadkiego, zagrożonego gatunku motyla – osadnika wielkookiego *Lopinga achine* (Scopoli 1763). W ostatnich latach gatunek ten stwierdzono na nieznanym dotychczas stanowisku w Puszczy Niepołomickiej. Pierwszej obserwacji dokonano (A. F.) w dniu 25 V 2009, kiedy to obserwowano kilkadziesiąt osobników w środkowej części kompleksu leśnego. Kolejnej obserwacji dokonano (T. W.) w dniu 26 VI 2011 na drodze oddziałowej w centralnej części kompleksu, gdzie obserwowano jednego osobnika. Jednocześnie zebrano informacje, że w czerwcu 2009 jak i w latach 2010 i 2011 obserwowano ten gatunek w różnych częściach Puszczy Niepołomickiej (K. Fiołek, W. Zajda – inf. ustna), gdzie niekiedy był najliczniejszym z obserwowanych motyli dziennych. Powyższe obserwacje wskazują, że Puszcza Niepołomska stanowi stałe, dotąd nieznanie miejsce występowania tego gatunku w Małopolsce. W woj. małopolskim brak było dotąd znanych stanowisk osadnika wielkookiego, oprócz stwierdzenia z Lasów Radłowskich we wschodniej części województwa (Buszko 2004).

Osadnik wielkooki to motyl dzienny z rodziny rusałkowatych *Nymphalidae*. Gatunek ten związany jest głównie z cienistymi lasami, preferując miejsca odsłonięte, takie jak przecinki i drogi leśne (Bergman 1999). Występuje od Francji, aż po wschodnie krańce Palearktyki, preferując strefę umiarkowaną (Buszko 2004, Buszko i Masłowski 2008), jednak zasięg występowania tego gatunku ma charakter dysjunktywny. W Polsce jest nieliczny, występujący głównie na izolowanych stanowiskach we wschodniej części kraju. Kluczowe miejsca występowania w północno-wschodniej części kraju to Puszcza Białowieska, P. Knyszyńska, P. Augustowska, P. Romincka oraz nieliczne lokalizacje na Pojezierzu Mazurskim. W południowej i południowo-wschodniej części Polski jego stanowiska stwierdzono w Kotlinie Sandomierskiej

(głównie Puszcza Sandomierska), na Pogórzu Przemyskim, w Lasach Pszczyńskich, a także w rejonie Lipska w mazowieckim (Osojca 1998, Buszko 2004, Buszko i Masłowski 2008).

Motyl ten zarówno w skali kraju, jak i Europy uważany jest za gatunek rzadki, o zmniejszającej się liczebności (Buszko 2004; Buszko i Masłowski 2008; van Swaay 2010). W konsekwencji został umieszczony między innymi w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt (kategoria EN, Buszko 2004), Europejskiej Czerwonej Liście Motyli (kategoria VU; van Swaay 2010), załączniku IV Dyrektywy Siedliskowej, załączniku II Konwencji Berneńskiej. W Polsce osadnik wielkooki jest prawnie chroniony, będąc gatunkiem wymagającym ochrony czynnej (Rozporządzenie Ministra Środowiska 2004). Stąd wydaje się istotne dokumentowanie nowych stwierdzeń, w szczególności na stanowiskach oddalonych od znanych miejsc występowania.

Nowo odkryte stanowisko, znajduje się pomiędzy dwoma dużymi populacjami tego gatunku – w Puszczy Sandomierskiej i w Lasach Pszczyńskich, będąc stosunkowo mocno oddalone od znanych dotychczas miejsc występowania. Obecność osadnika wielkookiego na tym stanowisku może sugerować, że gatunek ten występuje w południowej Polsce szerzej, zasiedlając inne większe kompleksy leśne leżące pomiędzy Lasami Pszczyńskimi, a Puszczą Sandomierską. Wydaje się więc celowe szukanie tego gatunku także w innych miejscach o zbliżonych warunkach siedliskowych w Małopolsce (np. Lasy Bratucickie, Puszcza Dulowska). Szersze występowanie w południowej Polsce pośrednio potwierdzać mogą badania prowadzone w miejscach potencjalnego występowania na Podkarpaciu, wskazujące, że osadnik wielkooki występuje na tym terenie znacznie szerzej niż dotychczas sądzono (Kata K. – inf. ustna).

Prowadzone w latach 1970. badania lepidopterologiczne Puszczy Niepołomickiej, nie wykazały osadnika wielkookiego (Strzałka i Wojtusiak 1973). Ponieważ gatunek ten występuje obecnie na tym terenie stosunkowo powszechnie, wydaje się mało prawdopodobne, że ówczesni badacze mogli go przeoczyć. Prawdopodobnie zasiedlił Puszcę Niepołomicką w okresie późniejszym, co może być związane z powszechniejszym występowaniem rośliny pokarmowej tego gatunku – turzycy drżączkowatej *Carex brizoides*.

Interesujące jest także siedlisko zajmowane przez ten gatunek w Puszczy Niepołomickiej – osadnik wielkooki zasiedla tutaj drzewostany borowe, z domieszką drzew liściastych, mimo, że w krajowej literaturze jako biotop tego gatunku podaje się raczej drzewostany liściaste i mieszane (Buszko 2004, Buszko i Masłowski 2008). Wskazywać to może na szerszą niż sądzono plastyczność w wyborze siedliska i pośrednio sugerować jego szersze rozpowszechnienie w Polsce.

Na nowo odkrytym stanowisku kluczowe wydaje się przeprowadzenie inwentaryzacji tego gatunku w celu określenia wielkości populacji, preferencji siedliskowych i potencjalnych zagrożeń. Dane o miejscach występowania w Puszczy Niepołomickiej powinny zostać przekazane zarządcy terenu (nadleśnictwo Niepołomice), w celu zapewnienia prowadzenia prac leśnych w sposób niezagrażający populacji osadnika wielkookiego na tym terenie. Istotne jest również uczulenie Straży Leśnej

na możliwość kłusownictwa wśród kolekcjonerów motyli, którzy mogą penetrować Puszcze w poszukiwaniu osadnika wielkookiego.

Literatura

- Bergman K. O. 1999. *Habitat utilization by *Lopinga achine* (Nymphalidae: Satyrinae) larvae and ovipositing females: Implications for conservation*. Biological Conservation, 88 (1): 69-74.
- Buszko J. 2004. *Osadnik wielkooki*. W: Polska Czerwona Księga Zwierząt. Bezkręgowce. IOP, Kraków.
- Buszko J., Masłowski J. 2008. *Motyle dzienne Polski*. Wydawnictwo Koliber, Nowy Sącz.
- Osojca G. 1998. *Interesująca obserwacja osadnika wielkookiego (*Lasimnata achane* (Scopoli, 1763) – Lepidoptera: Satyridae)*. Kulon 3: 105-106.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 roku w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną.
- Strzałka K., Wojtusiak J. 1973. *Motyle (Macrolepidoptera) Puszczy Niepołomickiej*. Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej PAN, 2: 205-233.
- Van Swaay, C., Cuttelod, A., Collins, S., Maes, D., López Munguira, M., Šašić, M., Settele, J., Verovnik, R., Verstrael, T., Warren, M., Wiemers, M. and Wynhof, I. 2010. *European Red List of Butterflies*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Adres do korespondencji:

Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, ul. Zyblikiewicza 10/1a, 31-029 Kraków

NEW LOCALITY OF THE WOODLAND BROWN *LOPINGA ACHINE* (SCOPOLI, 1763) – (NYMPHALIDAE: LEPIDOPTERA) IN SOUTHERN POLAND

Summary

Woodland Brown *Lopinga achine* is a rare and endangered butterfly, listed in European and Polish Red List. It is known from only few localities in southern and eastern Poland. The article describes a new population of this species recently found in the Puszcza Niepołomicka, Małopolskie Province. The Puszcza Niepołomicka seems to host a large population of this species, and the finding of this population may suggest that the species might be more common in southern Poland than previously thought.